

godt gået, og værket er da også blevet genstand for fornem og velfortjent international opmærksomhed og anerkendelse.

For undertegnede, der siden 2011 har været formand for Danmarks nationale komite i Den Trilaterale Kommission, er det en ekstra kvalitet ved bogen, at den derved også giver indsigt i Kommissionens løbende arbejde.

Bo Lidegaard

| VALTER LUNDELL: *Det omstridda arvet. Den kommunistiska erfarenheten i dansk och svensk historiekultur*, Media-Tryck, Lunds Universitet, Lund 2017, 316 s., 370 SEK.

Skandinavisk forskning i historiebrug og erindring om Den Kolde Krig er endnu i sin vorden, i hvert fald set i forhold til international forskning, men der tegner sig dog efterhånden konturerne af et forskningsfelt repræsenteret ved blandt andre Nikolaj Petersen, Tor Egil Førland, Johan Stenfeldt, Kim Salomon og undertegnede. Valter Lundells *Det omstridda arvet* er et nyt og velkomment bidrag til dette felt. Værket, som er Lundells ph.d.-afhandling, er en komparativ analyse af kommunismens rolle i to nationale historiekulturer, den svenske og den danske. Lundells udgangspunkt er den observation, at der i begge lande er et asymmetrisk forhold mellem den måde, nazisme og kommunisme erindres på. Der råder begge steder relativt udbredt konsensus om den første -isme, mens den anden er karakteriseret ved uenighed. Formålet med afhandlingen er at undersøge, hvordan denne forskel kommer til udtryk, og hvilke årsager der ligger bag. På trods af dette erklærede udgangspunkt når Lundell faktisk den overordnede konklusion, at der i Sverige dybest set er konsensus om kommunismen som noget godt, mens den danske diskussion er karakteriseret af konflikt. Tesen om et konflikt-Danmark versus et konsensus-Sverige er ikke original, men Lundells bidrag er dels kortlægningen og komparationen mellem de to historiekulturer, dels at det kombineres med en række interessante dybdeinterviews.

Kapitlet om dansk historiekultur har stor vægt på udenrigspolitiske hændelsers betydning. For Lundell udgør nederlaget i 1864 en „Stunde null“ i dansk historiekultur: Danmark reduceredes til en småstat, hvis overlevelsesstrategi var at tilpasse sig stormagterne. Herefter følger en velskrevet om end ikke overraskende præsentation af besættelsestiden som grundfortælling, der i høj grad ligner og bygger på Claus Bryld og Anette Warrings banebrydende arbejde *Besættelsestiden som kollektiv erindring* fra 1998. Den ære, DKP fik efter besættelsen pga.

kommunisternes engagement i modstandsarbejdet, er et nøglepunkt for Lundell, ikke mindst fordi han implicit får sat lighedstegn mellem den danske erfaring med kommunisme generelt og DKP specifikt i hele undersøgelsesperioden (1940'erne til 2010'erne). Også undertitlens brug af bestemt ental indikerer, at der kun er én bestemt erfaring med kommunisme i hvert land, og i Danmark er det altså DKP. Selvom DKP lige efter besættelsen var enerepræsentant for kommunisterne i Danmark, var partiets rolle som politisk magtfaktor reelt udspillet efter Ungarnkrisen i 1956, og efter 1968 fik DKP konkurrence af en lang række mindre partier på venstrefløj, der også søgte at tage patent på den eneste rigtige vej til det kommunistiske paradys. Vil man forstå kommunismens fascinationskraft i Danmark under Den Kolde Krig, må man derfor også have fat i det såkaldte nye venstre. De havde ikke del i DKP's legitimitet fra modstandskampen, men det var her venstredrejningen i det danske samfund for alvor slog igennem.

Lundell lægger stor vægt på medlemskabet af NATO i 1949 som en aktiv stillingtagen for USA mod kommunismen. Her fornemmer man næsten en slags misundelse hos forfatteren over, at Danmark deltog i Den Kolde Krig, mens Sverige stod udenfor. Danmarks aktive udenrigspolitik efter Den Kolde Krig giver Lundell Anders Fogh Rasmussen æren for. Fogh Rasmussen fremstillede også gerne selv sin udenrigspolitik som et nybrud, men det nye under VK-regeringen var ikke aktivismen i sig selv, men at vægten skiftede fra aktiv internationalisme til international aktivisme. Analysen af kulturkampen om Den Kolde Krig er til gengæld rigtig vellykket. Den demonstrerer et godt overblik og stort kendskab til den danske diskussion, og den illustreres med en lang række velvalgte eksempler.

Hovedpointen i kapitlet er, at mens der har været konsensus om tolkningen af besættelsestiden, så er Den Kolde Krig genstand for en omfattende konflikt. Med det analytiske greb *historiekulturelle strategier* når Lundell frem til, at debatten er blevet ideologiseret, moraliseret og politiseret, hvilket især har taget form af en opgør med kommunismen. Danske historikere er blevet hvirvlet ind i kulturkampen, bl.a. fordi Christiansborgpolitikerne siden midten af 1990'erne har fået øjnene op for historiens magtpotentiale og via statslige særbevillinger har finansieret en række forskningsprojekter, der skulle udrede forskellige kontroversielle aspekter fra Den Kolde Krig. I den ophedede samfundsdebat er historikerne blevet tvunget til at forholde sig kritisk til fortidens røde synder(e). Lundell konkluderer, at traditionalismen er blevet den dominerende skole, mens revisionisme og postrevisionisme er blevet marginaliseret, hvilket han bl.a. bygger på, at Bent Jen-

sens og Center for Koldkrigsforsknings værk *Ulve, får og vogtere* er det foreløbigt sidste i rækken af de politiske bestilte koldkrigsprojekter.

Det svenske kapitel kunne have båret overskriften „Det manglende opgør med kommunismen“. Lundell karakteriserer svensk historiekultur som konfliktsky og beskriver videre, hvordan spørgsmål om svenskhed og „det nationale“ marginaliseres og tabuiseres, hvilket han bl.a. forklarer med, at den svenske suverænitet ikke har været truet som den danske. Hermed er også introduceret en anden hovedpointe, nemlig at Sverige har praktiseret et særligt „utanförskap“ i historien ved at holde sig uden for verdenskrigene, uden for NATO, i lang tid også uden for EF osv. Det har dog ikke forhindrede svenskerne i at påtage sig en abstrakt skyldfølelse over nazismen og Holocaust. Til gengæld har de ikke interesseret sig for kommunismen eller Den Kolde Krig, og dette skyldes ifølge Lundell dels socialdemokraternes „kluvenhet“, dvs. at de ikke rigtigt kunne finde ud af at tage fuld afstand fra kommunismen, dels neutralitetspolitikken, der dikterede, at Sverige ikke *skulle* tage stilling. Desuden blev svenske kommunister ikke som de danske kommunister kritiseret for at være unationale, da det jo nærmest er en kompliment i Sverige ikke at være national.

I det omfang kommunismen er blevet kritiseret i Sverige, har det handlet om kommunistiske regimer på internationalt plan, ikke afsløringer af egne navngivne statsborgeres moralske lig i lasten. Lundell peger på, at kulturradikalisme er blevet „normalen“ i Sverige, og det har betydet, at opgøret med kommunismen er udeblevet, og venstreorienterede historikere ikke er blevet udfordret. En af Lundells hovedpointer er, at kommunismen grundlæggende bliver set som en god idé og som en ældgammel efterstræbelse af det gode samfund, mens den danske kulturkamp har udfordret den position på denne side af Øresund. Her er spørgsmålet om kommunismens rolle blevet en værdikonflikt, og danske historikere forventes at tage stilling til spørgsmål om ofre og gerningsmænd og ikke mindst de forkætrede medløbere.

Anden del af bogen er de dybdeinterviews, Lundell har foretaget med 38 informanter. Det må have krævet en enorm arbejdsindsats at gennemføre interviewene, transskribere dem og analysere dem. Lundell har interviewet historiegymsielærere og historieforskere i både Danmark og Sverige. De er blevet spurgt ud om forholdet mellem ideologi og praksis, intention vs. funktion samt ligheder og forskelle mellem kommunisme, liberalisme, nazisme og kapitalisme. Disse tre emner er ifølge Lundell dem, der har fyldt mest i debatten om kommunismen i Sverige, og derfor er de lagt til grund for analysen. Informanterne er blevet anonymiseret, og deres svar analyseret ud fra tre forskningsparadigmer inden for forskningen i sovjetkommunisme: re-

visionisme, totalitarisme og postrevisionisme. Foruden etnicitet deler Lundell endvidere informanterne op efter profession (gymnasielærere og forskere) og generation (68 og 89). Det giver et utal af kombinationsmuligheder og komparationer at jonglere med, og det bliver ærlig talt lidt forvirrende at holde styr på, hvilke konklusioner der drages, selvom bogen er forsynet med hovedtabeller og undertabeller som bilag.

Interviewene giver et fantastisk og unikt indblik i informanternes verdens- og historiesyn, ikke blot som historielærere og -forskere, men også som almindelige mennesker med egne erfaringer og refleksioner. Derfor er det også en smule ærgerligt, at Lundell indimellem falder for fristelsen til kvantitativ analyse af sine data. F.eks. kan vi læse, at der blandt de danske lærere i 89-generationen er én informant, der mener, at der er kontinuitet mellem Lenin og Stalin, én, der mener „måske“, én, som mener, at der ikke er kontinuitet, og to informanter ved ikke. Vi er nede i så små tal og nuancer, at det ikke giver mening at generalisere, og hvad skal vi mene om en „måske'er"? Dybdeinterviewets store styrke er i stedet muligheden for at komme til bunds i de pågældende informanternes syn på eksempelvis, hvorfor der (ikke) skete et kvalitativt brud i forståelsen af, hvad kommunismen er (eller var), eller om Lenin så at sige kan „reddes“ ud af det kommunistiske eksperiment, samt hvorfor den enkelte mener, som han eller hun gør. Det er også indsatsen med dybdeinterviewene, der er et af afhandlingens større bidrag til eksisterende dansk og svensk forskning.

Lundell tolker de danske informanternes svar ud fra den danske historiekultur, som den indledningsvis præsenteres i bogen, og de svenske svar ud fra den svenske historiekultur. Derfor bekræfter interviewene ikke overraskende Lundell i tesen om, at der i det konfliktsky Sverige er en grundlæggende konsensus om kommunismen som en positiv ideologi og neutralitet som en god ting, som f.eks. gør, at de svenske informanter har svært ved at placere et personligt moralsk ansvar, mens NATO-Danmarks konfliktfyldte debat og kulturkamp og i konsekvens heraf revisionen af kommunistmeerfaringen betyder, at danskerne gladelig tildeler aktører et ansvar for kommunistisk terror.

Det omstridda arvet er en velskrevet afhandling, der er god at få forstand af for både danske og svenske læsere. Komparationen mellem to nationale historiekulturer giver mulighed for at belyse og diskutere en lang række perspektiver og facetter, der vedrører kommunistmeerfaringerne, men også de to landes historiekulturer mere overordnet, og dybdeinterviewene tilfører et nyt og tiltrængt perspektiv til den skandinaviske samtidshistoriske forskning i erindring og historiekultur.

Rosanna Farbøl